

Příloha č. 5

Mgr. Jakub Pôbiš, Svaz měst a obcí České republiky

Možnosti zavedení přímé volby starostů v ČR z pohledu Svazu měst a obcí České republiky
(pro konferenci Dokončení reformy a aktuální aspekty veřejné správy dne 24. června 2008)

Svaz měst a obcí České republiky téma zavedení přímé volby starostů sleduje delší dobu. Již v roce 2003 na VIII. Sněmu Svazu měst a obcí České republiky byla otázka otevřena jedním z delegátů v závěrečné diskusi. V nastalé diskusi bylo nakonec navrženo nevyjadřovat se k této otázce bez dalšího podrobnějšího projednání. To se uskutečnilo v dubnu 2005 na 12. Kongresu starostů a primátorů kde vystoupil i Tomáš Lebeda ze Sociologického ústavu. Téma přímé volby starostů bylo sice trochu zastíněno tehdejší novelou zákona o střetu zájmů, přesto v diskusi zazněly názory pro i proti. A nahlas byl vyřčen i důvod, proč je tato otázka otvírána. Klíčová otázka není „Jak chceme volit starostu?“, nýbrž „Jak silného chceme mít starostu?“.

Hlasování o tom, zda je nutné posílit pravomoci i odpovědnost starosty pak proběhlo na IX. Sněmu Svazu v roce 2005 ve Žďáru nad Sázavou. Navrhováno bylo, aby se Svaz zasadil o přímou volbu starostů již pro komunální volby v roce 2006. Po diskusích byla nakonec přijata následující dvě usnesení, jenž je nutné uvádět pospolu.

* IX. Sněm Svazu měst a obcí České republiky

nepovažuje v současné době za nezbytné zavedení přímé volby starosty do právního řádu České republiky

* IX. Sněm Svazu měst a obcí České Republiky

ukládá Předsednictvu Svazu měst a obcí ČR prosazovat změnu v zákonu o volbách do zastupitelstev obcí a zákonům jemu předcházejícím a na něj navazujícím tak, aby byly posíleny prvky většinového systému pro volby zastupitelů obcí.

Z výše uvedeného lze vysledovat, že většina členů Svazu měst a obcí České republiky nepovažuje za nutné příliš posilovat pravomoci starostů, ale v rámci lepšího chodu obce podporuje prvky většinového volebního systému. Podle čl. 102 Ústavy ČR jsou členové zastupitelstev voleni tajným hlasováním na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva a to na čtyřleté funkční období. Oproti volbám do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR (viz. čl. 18 odst. 1 Ústavy ČR) Ústava výslovně nestanovuje, že volby do zastupitelstev obcí a krajů se musí konat na základě poměrného systému. Posilování prvků většinového systému v systému poměrném se děje prostřednictvím čtyř základních proměnných:

1. velikost volebního obvodu

Velikost volebního obvodu je klíčovým faktorem. Obecně platí pravidlo, že se zvyšující se velikostí volebních obvodů vzrůstá míra proporcionality a naopak, snižováním velikosti se zvyšuje disproporcionalita. Možnost ovlivňovat velikost volebního obvodu mají obce již v současné době a to na základě § 27 zákona č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, kdy zastupitelstvo obce může

nejpozději 85 dnů přede dnem konání voleb vytvořit více volebních obvodů, podle zákonem stanoveného pravidla.

2. uzavírací klauzule (kvóta)

Nejpoužívanějším prostředkem pro omezení proporcionality (poměrnosti) volebního systému je uzavírací klauzule. Kandidátní listina, která získá méně než zákonem určené procento hlasu se vyřadí. V ČR je uzavírací klauzule ve volbách do Poslanecké sněmovny, krajských a obecních zastupitelstev ve výši 5 %.

3. počet úrovní volebních obvodů

Tuto proměnnou nelze ve volebním systému do zastupitelstev obcí měnit, protože většina obcí tvoří pouze jeden volební obvod.

4. volební formule

Volební formule odstraňují problémy s nepřidělenými mandáty. Mandáty jsou rozděleny všechny v jediném skrutiniu na úrovni příslušného volebního obvodu. Tyto metody pracují na principu řady dělitelů. V poměrných volebních systémech je nejrozšířenější volební dělitel D'Hondtův (dělí se čísly 1,2,3,4,...), který je používán ve volbách do Poslanecké sněmovny a ve volbách do zastupitelstev obcí. Tento volební systém mírně preferuje nejúspěšnější kandidátky. Volební formule používaná ve volbách do zastupitelstev krajů je však odlišná a hovoříme zde o modifikovaném D'Hondtově systému, kdy je obměněna první cifra 1 na cifru 1,42 a dále následují čísla 2, 3, 4, ... Použití modifikovaného D'Hondta má výrazně většinový efekt v malých volebních obvodech.

Případné zavádění přímé volby starosty (a posílení jeho kompetencí) s sebou nese jistě mnohé problémy, včetně nutnosti změny Ústavy, o kterých již mluvili do detailů mí předřečníci a které jsou velmi dobře popsány v Analýze možností zavedení přímé volby starostů v ČR. Svaz měst a obcí České republiky sice vždy upřednostňuje přístup problémy řešit, ne se na ně vymlouvat, ale v současnosti není většinový náhled na absenci přímé volby starosty jako na problém.

V rámci dokončení reformy veřejné správy se tak jeví důležitějším než se věnovat otázce přímé volby starostů ustálit financování obcí prostřednictvím systému RUD, odstranit rezervy ve výkonu samostatné i přenesené působnosti, vyjasnit pravidla zákona o střetu zájmů či spustit a dokončit elektronizaci veřejné správy (v rámci projektu zavádění e-Governmentu). K poslednímu řečenému má stát velmi dobře mezi obcemi našlápnuto. Systém Czech point je totiž obcemi přijímán velmi pozitivně. Doufejme, že i ostatní problémy se podaří obcím ve spolupráci se státem vyřešit.